

CODRUȚA NEGRULESCU

**ANUALA
TIMIȘOREANĂ DE
ARHITECTURĂ**
TEXT DE ARHITECTURĂ

Str. Diaconu Coresi nr.12
300588 Timișoara
Timiș România

T: +40 (0) 745 145-537
W: anualadearhitectura.ro
E: contact@anualadearhitectura.ro
F: anuala.timisoareana.de.arhitectura

PAȘI CĂTRE ARHITECTURA CELUILALT

Trăim într-un prezent construit care funcționează ca reper și resursă pentru imaginația viitorilor noștri clienți. Prezența masivă a caselor de calitate slabă este un motiv de îngrijorare în ceea ce privește viitorul arhitecturii, dintr-un punct de vedere neconștientizat la nivel larg. Și totuși, acest context real, alături de experiențele de locuire anterioare sunt sursele de bază ale imaginării viitoarei case pentru clientul obișnuit. Mediul construit devine resursa perpetuă a exigențelor legate de proiectele-vise, cu alte cuvinte, mediul construit prezent generează, mediul construit viitor, într-o buclă vicioasă permanentă. Atunci când lucrăm cu doleanțele, exigențele, preferințele unui client ce dorește o casă, operăm cu ceva mult mai complex decât diferențele dintre nivelul său și al nostru de instruire. De fapt, operăm cu emoțiile și atașamentele acestuia față de ceea ce el, clientul a acceptat și asociat ca fiind valoare într-o viață împlinită.

Relația dintre client și arhitect constituie contextul fertil în care proiectul se plăsmuiește.

Mediul construit pe care îl locuim zi de zi este mediul în care ne mișcăm, gândim, simțim, este mediul pe care îl modelăm și care ne modelează pe noi și viitoarele noastre experiențe și exigențe. Este de domeniul evidenței distincția între ceea ce definesc arhitecții ca fiind arhitectură de calitate și ceea ce percep profanii domeniului ca fiind o casă frumoasă.

Pornind de la premisa că trăim cu toții în lumi subiective, modelate de propriile noastre percepții și că aceste percepții sunt rezultatul senzațiilor și al emoțiilor asociate cu experiențele noastre anterioare, putem deduce că o mare parte a dizarmoniilor din mediul construit provin din dezacordul nostru cu privire la ceea ce înseamnă pentru fiecare o casă frumoasă. Imaginarea și locuitul sunt experiențe subiective, astfel încât, o soluție în privința acestor dizarmonii ar putea fi aprofundarea înțelegerii modului în care ne formăm fiecare dintre noi exigențele legate de arhitectură.

La o primă vedere, distincția evidentă între arhitecți și cei profani este la nivelul apartenenței culturale, al instruirii și al educației. Această diferență, între grade și tipuri de educație explică doar în parte divergențele de opinie.

Fiecare dintre noi trăim în medii ce dau naștere, prin sedimentarea experiențelor, autobiografiei noastre ambientale. Această autobiografie este purtătoarea semnificațiilor pe care le valorizăm sau din contră, le respingem. Mediul construit pe care l-am locuit sau pe care îl locuim este generatorul cel mai puternic al exigențelor noastre cu privire la imaginea casei dorite. Această imagine a casei ideale se modifică în timp, ajustată fiind de „locuirile” pe care le trăim. ¹.

În România recentă, autobiografia ambientală a celor mai mulți dintre noi s-a constituit din experiențe precare de locuire. Desigur există excepții, case și cartiere

păstrând un mod firesc de locuire, însă acestea au devenit prezențe relativ izolate raportate la scara marilor orașe și riscă să se piardă, devorate de noul mod de locuire. Mediul rezidențial construit astăzi întrupează fie condiții de locuire ale biografiei noastre ambientale pervertite, fie neagă ceea ce am locuit odată. Impactul acestui mediu nou construit este extrem de puternic, el atrăgând atenția prin noutate, viteză de edificare și prezență masivă.

Fiecare dintre noi trăiește în lumi subiective, prelucrate de percepțiile noastre. Percepem realitatea selectiv, prin simțuri și emoții asociate cu experiențele anterioare. Trăim convinși fiind că, avem valori superioare și că suntem detașați de lumea fizică prin conștiință, prin rațiune, prin minte și sine. În realitate, suntem conectați la lumea fizică și încorporați în ea prin creier și corp ². Am învățat asociativ, atribuind valori stimulilor ce ne fac bine sau rău să ne conducem către recompense și să ne ferim de suferință, fără să conștientizăm motivația profundă a celor mai multe dintre deciziile noastre ³.

Anumite arii specifice ale creierului activate în timpul procesului mental de imaginare depind de conținutul imaginilor vizuale stocate în memoria noastră.⁴ Acesta este faptul ce justifică din punct de vedere neuroștiințific diferența de opinii și sensibilitate cu privire la ceea ce cred clientul și arhitectul că este arhitectura frumoasă a unei locuințe.

Recent s-au descoperit regiuni specializate în creier pentru recunoașterea chipurilor umane și a clădirilor. Imaginile mentale ale acestora activează prin stimulare regiuni specifice din creier. Vizualizarea fețelor și caselor, categorii ce sunt mediate de mecanisme „top-down” activează informații vizuale stocate în memoria pe termen lung de așa-zisul ochi al minții și produc prin percepție răspunsuri emoționale mai intense decât vizualizarea altor categorii de obiecte ⁵.

Există cercetări științifice din domeniul neurologiei ce atestă că imaginația și percepția împart mecanisme de procesare comune, ceea ce demonstrează că percepțiile nu sunt produse automate ale mecanismelor senzoriale, ci sunt creații ale imaginației intenționale.⁴ Acest lucru, arată încă o dată în plus, că experiența unei propuneri de casă, făcută de către arhitect, este percepută prin prisma experiențelor, a imaginației intenționale ale celui cărui i se adresează proiectul de casă. Atunci când trăim sau ni se propune să ne imaginăm o experiență nouă, o casă nouă, de fapt încercăm integrarea proiectului în setul de experiențe anterioare. Ceea ce este nou, trebuie acceptat prin această integrare; de aceea, ceea ce ne este inaccesibil prin necunoaștere sau nerecunoaștere, ne rămâne străin și în final sfârșește prin a fi respins.

Impactul acestui subiectivism și impactul emoțional al experiențelor de locuire, este cel puțin insuficient luat în considerare, dacă nu ignorat complet, de către arhitectul ce preia comanda și imaginează casa pentru clientul său. În general, clientul va dori să își vadă împlinite nevoile personale și va critica din perspectiva acestor nevoi, nerealizând că proiectul comportă mai multe dimensiuni și că este parte a unui proces. El nu va fi conștient și receptiv la posibilitățile pe care i le poate oferi arhitectul deoarece calitatea acestora nu va putea fi probată decât după o perioadă mai lungă de acomodare cu produsul finit, casa⁶.

Câteva diferențe de opinie provin din felul în care cei doi actori ajung să se raporteze la arhitectură, parcurgând drumuri diferite până la întâlnirea sau re-întâlnirea cu arhitectura casei. Prin acest drum parcurs diferit, arhitecții ajung să își schimbe ceva în mod prea puțin conștientizat. Pe de-o parte, arhitecții se raportează la o clădire într-o modalitate complexă, luând în considerare dimensiunile multiple ale acesteia. Prin instruire, arhitecții ajung să valorizeze arhitectura prin înțelegere, prin deciptare, prin deconstruire. Pe de altă parte, o importantă parte a valorilor prețuite de arhitecți ajung la aceștia prin aculturație, adică însușirea valorilor grupului

profesional în mod indirect, prin contactul constant și frecvent cu aceste valori și fără înțelegerea deplină a calităților acestei arhitecturi.

Importanța familiarității în definirea a ceea ce percepem ca fiind agreabil și plăcut ochiului a fost demonstrată print-o serie celebră de experimente științifice din sfera psihologiei (Zajonc -1968, Whitfield -1983), iar efectul a fost denumit efectul de expunere sau efectul familiarității. Experimentele au dovedit că, cu cât utilizatorii sunt mai expuși unor anumite tipologii, ce se referă la o gamă largă de imagini începând cu fețe umane și mergând până la obiecte de uz casnic, cu atât crește atașamentul acestor privitori pentru categoriile ce le-au devenit familiare, aceștia preferându-le în detrimentul celor mai puțin cunoscute ochiului ^{7,8}.

În învățământul de arhitectură, în primii ani se recomandă o serie de exerciții abstracte cu scopul de a de-familiariza studenții de setul de valori domestice prin care ei definesc arhitectura. Astfel, după defamiliarizarea de imaginile ce definesc preferințele non-profesioniștilor, studenții sunt expuși și devin atașați de un nou set de imagini valorizate de specialiști. De cele mai multe ori acestea sunt categorii distonante în raport cu tipul de arhitectură familiar oamenilor obișnuiți. Aprecierea studenților și a multor arhitecți a operelor celebre de arhitectură nu este motivată exclusiv de argumente profesionale solide și de comprehensiune, ci și de apreciere prin referință, preferința formându-se indirect, prin constatarea că cei pe care îi considerăm autorități sau repere profesionale valorizează aceste opere. În final, aceste categorii de arhitectură devin mediul familiar al specialiștilor, indiferent că valorile acestui mediu s-au format prin cunoaștere sau prin expunere constantă și influență. O altă categorie divergentă de opinii provine din modul diferit de raportare al arhitecților și al profanilor la clădiri. Primii concep un obiect abstract printr-un proces mental, ceilalți, experimentează direct clădirea prin intermediul propriului corp⁹. Școala schimbă radical modul de raportare al arhitecților la construcții. În școlile de arhitectură se învață proiectarea

arhitecturii din perspectivă abstractă. Studenții sunt instruiți să fie raționali în ceea ce privește luarea deciziilor legate de structură, relații spațiale, lumină, etc. În final, ceea ce se creează este o reprezentare abstractă a clădirii și nu o clădire în sine. Feed-back-ul și critica propunerii se va face pe marginea acestei reprezentări, antrenând în proces și capacitatea de imaginare a celui care face critica¹⁰.

Consecința acestui tip de relație este că feed-back-ul se referă cu preponderență la procesul de proiectare, la coerența acestui proces, la relația dintre concepte arhitecturale și la elementele constitutive ale clădirii și mai puțin la experiența posibilă de utilizare. Se creează astfel adeseori o disjunctie între felul în care se raportează arhitectii și utilizatorii la clădire. Percepția arhitectului va fi concentrată pe logica construcției și pe coerența conceptuală, în detrimentul efectului arhitecturii asupra utilizatorului, iar percepția non-specialistului se formează prin raportarea la experiența de utilizare¹¹.

Proiectul începe cu prima conversație dintre arhitect și client; conceperea și construirea unei case este un proces ce generează inevitabil anxietate, de ambele părți. Conștient de acest lucru, arhitectul ar trebui să evite poziția de pe care poate fi perceput ca arbitru al bunului gust sau al celui care este interesat mai degrabă în exprimarea propriei personalități prin proiectul comandat de client. Conversația ar trebui să evolueze către dialog autentic, dialog în care interlocutorii se ascultă. Dacă cei doi parteneri de dialog vor renunța la a considera punctul lor de vedere ca fiind punctul final al discuției, atunci există șansa ca discuția să evolueze către un proces de "creație împreună". Următoarea treaptă în relația client - arhitect ar putea fi briefingul, un proces ce implică înțelegerea priorităților clientului și a valorilor sale. Clientul furnizează informațiile cu privire la prioritățile sale. Acest proces este mai degrabă unul în care se descoperă ceea ce era neștiut sau prea puțin înțeles, decât unul în care se culeg informații și idei formulate clar de client, în prealabil. Aceasta este cea mai importantă contribuție pe care clientul o poate avea în procesul de creație.

Proiectul nu poate porni de la imagini predeterminate ale arhitectului sau clientului, astfel încât, a fi deschis către un dialog este calea cea mai productivă către un proiect bun. Discuția poate deveni o resursă creativă a procesului de proiectare și, mai mult, poate face clientul să se simtă inclus în proces, astfel încât acceptarea viitorului proiect de către acesta să devină firească. Arhitecții trebuie să își acorde ocazia de a înțelege ce este important pentru client în termenii nevoilor personale și ai nevoilor nerostite. Cu ajutorul unui proiectant competent, arhitectura locuinței îi poate face pe ocupanți să evolueze, fie prin încurajarea unor rutine sănătoase, fie prin construcția unor noi comportamente și relații ¹².

Este necesar pentru ambele părți să înțeleagă paradigma pe baza căreia gândește și acționează partenerul de dialog: arhitectul trebuie să conștientizeze implicarea profund emoțională a clientului în realizarea casei și faptul că acesta trăiește o experiență a cărei acceptare necesită timp, înțelegere și transformare. Clientul ar trebui condus către înțelegerea arhitecturii nu doar ca o formă de reprezentare, ci ca proces ce rezolvă probleme, schimbă comportamente și ne ajută să evoluăm.

¹ Israel T, *Some Place like Home: Using Design Psychology to Create Ideal Places*, Design Psychology Press, Princeton, USA, 2010, pp 7-20;

² Frith C, *Making up the Mind How the Brain Creates our Mental World*, Blackwell Publishing Ltd, Oxford, UK, 2007

³ Damasio A.R., *Descartes' Error-Emotion, Reason and the Human Brain*, Avon Books, New York, USA, 1994

⁴ Ishai A, Ungerleider LG, Haxby JV, *Distributed Neural Systems for the Generation of Visual Images*, Neuron, Vol. 28, 979–990, Imprint: Cell Press, USA, 2000

⁵ Epstein R., Harris A., Stanley D., Kanwisher N., *The Parahippocampal Place Area: Recognition, Navigation, or Encoding?*, Neuron, Vol. 23, Issue 1, May 1999, Imprint: Cell Press, USA, 2000, pp 115–125

⁶ Norberg-Schulz C., *Intentions in Architecture*, in: *Introduction*, MIT Press, Cambridge USA, pp.15-16, 1968

⁷ Zajonc R. B., *Attitudinal Effects of Mere Exposure*, Journal of Personality and Social Psychology Monograph Supplement, Volume 9, No. 2, Part 2, June 1968

⁸ Whitfield T.W.A., *Predicting preference for familiar, everyday objects: An experimental confrontation between two theories of aesthetic behavior*. Journal of Environmental Psychology 3:3, 221-237. Online publication date: 1-Sep-1983.

⁸ Culvahouse T, *But I Still Think It's Ugly: Explaining Architecture to Non-Architects, Part I*, <http://www.aiacc.org/2013/04/05/but-i-still-think-its-ugly-explaining-architecture-to-non-architects/>, 04/05/2013

⁹ Culvahouse T, *But I Still Think It's Ugly: Explaining Design to Non-Architects Part II*, <http://www.aiacc.org/2013/06/18/but-i-still-think-its-ugly-explaining-design-to-non-architects/>, 06/18/2013

¹⁰ Culvahouse T, *But I Still Think It's Ugly: Explaining Architecture to Non-Architects, Part III*, <http://www.aiacc.org/2013/08/27/but-i-still-think-its-ugly-part-3/>, 08/27/2013

¹¹ Culvahouse T, *But I Still Think It's Ugly": Explaining Architecture to Non-Architects, Part IV*, <http://www.aiacc.org/2013/11/06/but-i-still-think-its-ugly-explaining-architecture-to-non-architects-part-4-what-the-client-wants/>, 11/06/2013

¹² Franck K.A., von Sommaruga Howard T, *Design through Dialogue: A Guide for Architects and Clients*, John Wiley & Sons Ltd, Chichester, West Sussex, UK, 2010